

181 YTTRANDEN VID LANTDAGEN 10. & 15.I 1878

Protokoll fördt hos Finlands ridderskap och adel

Herr *Snellman*, Johan Vilhelm: Jag anhåller att få förena mig med friherre Nordenstam i första delen af hans andragande, emedan jag anser det vara en olycka för de värnepligtige, om deras öfningstid blir för kort, då en större eller mindre del af dem kan komma att med den lilla öfning de hafva genast rycka ut, för att ställa bataljonerne på krigsfot. Men hvad senare delen af paragrafen angår, är jag fullkomligt ense med herr Mechelin att för bestämmande af de tider, på hvilka öfningarne skola ske, nödvändigtvis Kejsrerliga Senaten skall afgöra. Konflikter emellan Kejsrerliga Senaten och Generalguvernören äro väl enligt utskottets förslag att förutse, men jag inser icke, hvarföre det icke helt enkelt kan sägas »af Senaten», emedan Generalguvernören ju har tillfälle att såsom ordförande i Senaten säga sin mening. Dessutom, då framställning skall ske af vederbörande befäl, och Generalguvernören är högsta befälhafvaren i landet, så förstår jag icke rätt, om framställningen kan komma till Senaten, annorlunda än genom Generalguvernören, så att Generalguvernören redan då är i tillfälle att yttra sig. Jag anser det vara nödvändigt att Kejsrerliga Senaten får afgöra, om icke öfver öfningstidens längd hvarje år, så likväl om den årstid på hvilken öfningarne böra ske.

10

20

Herr *Snellman*, Johan Vilhelm: Vördsamt får jag framställa det förslag att orden »och Generalguvernören» måtte ur paragrafen utslutas.

Herr *Snellman*, Johan Vilhelm: Det är väl kanske icke välkommet att jag vågar höja min röst, för att försvara en annan uppfattning än den, som kanske Ridderskapet och Adeln hyllar. Men då jag har den äran att stå på denna plats, anser jag mig icke böra dölja min öfvertygelse för den händelse att de skäl, jag kan framlägga, kunde anses hafva något värde.

30

Sedan utskottet ur antalet af de paragrafer, hvilka utskottet ansett böra komma att utgöra grundlag, utmönstrat § 120, förefinnes i hela värnepligtslagen enligt min tanke icke något stadgande, som innebär ändring af grundlag. Utskottet anför mycket riktigt, att 18 § af R. F. stadgar: »krigsmakten till häst och fot, så väl som båtsmanshållet, förblifver vid sin indelning»; och ytterligare har här upprepats, att krigsmakten förblifver vid sin indelning, vid knektekontrakten o. s. v. – Nu ställes upp en krigsmakt, en värnepliktig armé, som icke blir vid sin indelning, emedan den icke har någon indelning; således är 18 § i R. F. ju ändrad. Detta resonnement vore ganska riktigt, om det icke skulle hvila på en falsk uppfattning af hvad i 18 § förstås med krigsmakten. Krigsmakten kan här icke betyda något annat än den indelta. Vi veta alla, att den på ingen tid i Sverige och icke heller i Finland varit den enda krigsmakten. Vi hade ännu 1809 utom den indelta armén värfvade regementen tvenne, vi hade artilleri både flottans och arméns, vi hade Savolaks jägare o. s. v. Ingen af dem var indelt. Huru kommer det till att då en krigsmakt kunde finnas emot lydelsen af 18 § af R. F.? Jag förmår icke heller inse hvad som hindrat regent och ständer tillförene och hvad som nu hindrar regent och ständer att uppställa huru många slags trupper som helst i landet bredvid indelta armén, utan att det alls berör 18 § i R. F. – Ätminstone känner jag icke i R. F. några andra stadganden, som skulle hindra sådant. Nu är icke fråga om att upphäfva indelningsverket, utan endast att derjemte uppställa en ny krigsmakt, nemligen värnepligtsarmén. Denna sak berör således icke

40

50

alls § 18 i R. F. – Ty såsom sagdt, det är platt omöjligt att här med ordet krigsmakt kan förstås någon annan krigsmakt än den indelta armén.

Det är en annan sak att stadganden af privilegiinatur finnas, hvilka strida emot hvad nu om värnepligten stadgas, och hvilka genom antagande af denna lag komme att åsidosättas, ingalunda upphävas såsom utskottet säger. Ty detta vore högst beklagligt. Det vore isynnerhet högst beklagligt, om 7 mom. uti försäkran åt svenska allmogen att våldsamt värfning framdeles icke skall vara tillåten, eller

10 10 § i adliga privilegierna, såvidt denna paragraf kan tydas derhän, att ingen uttagning till värnetjenst får ega rum, skulle anses upphäfa. – Således dessa privilegiiestadganden blifva ingalunda genom värnepligtslagen upphäfa, men de blifva så att säga för detta tillfälle åsidosatta, om nemligen de stånd, hvilka dessa privilegier gälla, och ständerna i öfrigt besluta dertill att värnepligtslagen antages oakadt privilegierna. I detta afseende är det klart således, icke att värnepligtslagen ändrar grundlagen, men att värnepligtslagen gör undantag från privilegierna. Men jag vet icke ens att, när privilegiestadganden hafva blifvit helt och hållet upphäfda, den författning, hvarigenom detta upphäfvande skett,

20 skulle blifvit en grundlag, och ännu mindre känner jag, att när ett undantag blifvit gjordt för tillfället från ett privilegiestadgande med vederbörandes medgifvande, att detta undantag skulle hafva kommit att bilda en grundlag. Vi hafva vid denna landtdag ett exempel på att enligt prestprivilegierna presterskapet icke var skyldigt att gifva vissa slags förteckningar åt uppådsnämnden. Värnepligtsutskottet afgjorde den frågan på tuman hand med Presteståndet, om jag får begagna detta uttryck. Presteståndet frångick detta privilegium, och stadgandet antogs, och någon särskild författning kommer icke att derutöfver utgifvas, utan det kommer väl att uti motsvarande paragraf heta, att

30 presterskapet afgifver denna förteckning. Är denna paragraf därför en grundlag? – det förstår jag icke. Således, det är visst ganska riktigt att i ingressen till värnepligtslagen må sägas: med undantag från hvad i dessa författningar stadgas hafva ständerna beslutat. Om dertill säges: med Ridderskapets och Adeln eller Bondeståndets medgifvande, är det naturligt att detta ingår i ingressen; det är fullkomligt på sin plats. Men den saken gör icke ett enda stadgande i värnepligtslagen till grundlag. Således, då i värnepligtslagen ingenting stadgas, hvarigenom grundlagen ändras, ingalunda 18 § i R. F., och såvidt jag vet icke heller någon annan paragraf i grundlag, och då det undantag som göres ifrån

40 privilegieförfattningarne icke kan föranleda dertill, att någon ny grundlag uppstår, så förstår jag icke att hela värnepligtslagen innehåller någon enda paragraf som absolut borde såsom grundlag anses, såsom sagdt, sedan § 120 är borttagen. Jag behöfver icke inlåta mig derpå, huru R. F. kan och bör tolkas; men jag bekänner visst att, i händelse man, såsom en ärad talare nyss yttrade sig, såvidt jag förstätt honom, skulle anse saken så, att endast ändring af knektekontrakterna erfordrade regentens och ständernas samfällda beslut, men att i afseende å indelningsverket, hvarom i samma paragraf talas, och hvarmed uppenbart förstås boställena och indelta räntorna, ändringar

50 och dispositioner skulle kunna ske utan ständernas medverkan, skulle jag anse detta för högst beklagligt. För min del förstår jag denna paragraf så, att såväl indelningen som knektekontrakterna äro ställda under den paragrafens skydd, och att ingen ändring i dem kan göras utan regents och ständers samfällda beslut. Men detta är en sak, som strängt taget icke hör hit.

Jag tager mig ännu friheten beröra särskilt § 2 i värnepligtslagen. Hvad innehåller 2 § i värnepligtslagen? Den innehåller, förrän utskottet skilde derifrån stadgandet om vakansafgiften, en repetition af Borgå landtdags beslut. Borgå landtdag beslöt att, sålänge indelta armén skulle förblifva indragen, vakansen skulle af rust- och rotehållare betalas och att också innehafvarne af boställe och indelta löner skulle bibehållas vid sina förmåner. Detta beslut har nu fullkomligt följts. Numera finnes ingen af dessa innehafvare kvar. De hafva nu alla sitt gemensamma boställe i Runebergs sånger. Men Borgå landtdag beslöt också, att alla inflytande medel eller inkomster, tillhörande indelningsverket, sedan nemligen icke mera detta bibehållande af boställen ifrågakom, alla boställeräntor och indelta räntor skulle öfverlemnas till Hans Majestäts disposition, för att till militära ändamål användas. Såvidt jag vet, står saken allt ännu på samma fot. Alla dessa inkomster stå till Hans Majestäts disposition, för att till militära ändamål användas. Hans Majestät har i propositionen till värnepligtslagen och i den dermed förenade propositionen om kostnaderna för värnepligtens införande förklarad, att dessa medel nu komma att användas för värnepligtsarmén. Ett enda tillägg innehåller utskottets redaktion uttryckligen, och, jag är öfvertygad derom, öfverensstämmande med meningen i den Kejsarliga propositionen, ett enda tillägg till Borgå landtdags beslut, då det nemligen särskildt förklaras att, sålänge värnepligtsarmén består, så länge skall också indelta armén förblifva indragen. I Borgå landtdags beslut var denna tid obestämd. Vi känna att landtdagen önskade att den minst skulle räcka femtio år. Derpå gafs icke något svar, men i det närmaste femtio år förblef också indelta armén icke uppställd, och nu är den åter indragen och förhållandet har återgått till sitt förra, så att alltså indragningen skulle komma att vara för obestämd tid, till dess Hans Majestät annorlunda bestämmer. Men för den tid värnepligtsarmén består, är här nu särskildt tillagdt, kan icke indelt militär uppställas. Detta tillägg har gjorts till Borgå landtdags beslut och icke något annat. Också detta tillägg är ett beslut enligt 18 § i R. F., men det förändrar icke 18 § i R. F.

Huru vida det vore önskligt, att den ena eller andra paragrafen i värnepligtslagen skulle förklaras för grundlag, derom är icke mycket värdt att tala, ty åsigterna kunna vara olika. Men då man ser ständerna anse sådant önskligt, utan också fråga om, hvad Hans Majestät anser önskligt; och som Hans Majestät icke väckt något förslag om att någon paragraf i värnepligtslagen skall blifva grundlag, torde det blifva bekymmersamt sör ständerna att statuera att den är en grundlag. För min del skulle jag hafva ansett det vara absolut nödvändigt att i hufvudsak ställa värnepligtslagen under grundlagens skydd, om fråga vore att definitivt för alla tider bestämma värnepligten såsom grund för militärtjenstens utgörande i landet. Om meningen vore den, att indelningsverket helt och hållet skulle indragas, så att värnepligten skulle införas i indelningsverkets ställe, då vore det absolut nödvändigt att lagen i hufvudsak blefve grundlag, hvaremot det är mindre nödvändigt nu att hithörande stadganden ställas under grundlagens skydd. Ty då fråga nu är endast om att värnepligtsarmén kommer att stå bredvid den indelta, hvilken kommer att under tiden förblifva indragen, så kan jag icke anse någon sådan nödvändighet förefinnas. Jag föreställer mig, att det icke skall länge dröja, förrän indelningsverket kommer att helt och hållet upphävas på Hans Majestäts proposition, och värnepligtsarmén blifva ensam bestående, om nemligen landet kommit till den erfarenhet, att landet förmår bära denna institution, och att den länder

10

20

30

40

50

landet till heder och gagn. Det vore ett medel att påskynda denna tidpunkt att i petitionen N:o 1, som Värnepligtsutskottet föreslagit, begära, att Hans Majestät ville förelägga ständerna vid nästa landtdag ny proposition. Det vore då icke farligt att en sådan proposition skulle blifva hvilande till nästföljande landtdag, så att beslut i saken icke måtte blifva för hastigt fattadt. Men detta är en sak för sig. Derom åter vill jag icke något säga, huruvida det vore önskvärdt att äfven i närvarande stund den ena eller andra paragrafen i värnepligtslagen skulle få grundlagshelgd, men nödvändigt kan jag icke anse det vara.

- 10 Herr *Snellman*, Johan Vilhelm: Bevis emot personers yttrande och motbevis äro enligt min tanke föga tjenliga, och jag ber derföre om förlåtelse, att jag uppträder med en motbevisning. För min del har jag hufvudsakligast vändt mig emot utskottets motivering. För öfrigt uttalar hvar och en sin mening; finnas bevisande skäl tillräckligt derför, så gäller den, annars gäller den icke. Anmärkningar emot olika uttalanden gifva blott anledning till ordstrider, som ingen betydelse hafva. Jag kan också lemna helt och hållet derhän, hvad en ärad talare
- 20 anfört angående 18 § af R. F. — Han har icke motsatt sig min uppfattning, att den krigsmakt, om hvilken denna paragraf talar, är den indelta armén, och att således ordet krigsmakten icke syftar på någon annan militär. Utskottet menar tvärtom, att hvarje krigsmakt i landet skulle tillhöra den krigsmakt, som omtalas i 18 §. Denna utskottets uppfattning finner jag icke riktig. Herr *Mechelin* anser visserligen att, då nu indelta armén är indragen tillsvidare, den enligt 18 § icke är bestående. En sådan uppfattning förstår jag icke. Ty om också den indelta armén icke består såsom torp och soldater och soldaternas beklädnad, så består det hvarom i denna paragraf är stadgad såsom boställe, indelta räntor, vakansafgifter. Det är om allt detta, som i 18 § talas, och hvarom endast regent och ständer ega att besluta; men
- 30 derom har, såsom jag anfört, redan Borgå landtdag beslutat, och detta beslut består ännu för närvarande. För ett förbiseende anhåller jag om ursäkt. Jag förbisåg verkligen att ett utskottets hithörande uttalande afsåg slutmomentet i 7 § af försäkran till allmogen. Men detta förändrar ingenting i saken, förändrar ingenting uti hvad jag haft äran yttra. Jag hoppas att till och med icke ens detta slutmoment skall anses blifva upphäfvat, utan att endast för tillfället, hvad värnepligten angår, undantag från dess stadganden sker, om så verkligen förhåller sig. Men att värnepligtslagen skulle utgöra ett undantag från slutmomentet i den
- 40 nädiga försäkran till allmogen, kan jag icke förstå. Ty detta slutmoment lyder: »dock må icke någon i nödfall eller krigstid undandraga sig rikets försvar, då sådant fordras eller omtränger». Huru värnepligten upphäfver detta slutmoment, förstår jag icke. Tvärtom har Värnepligtsutskottet i sitt första betänkande motiverat värnepligtens antagande med detta slutmoment. Emedan här stadgas att ingen må undandraga sig åtagandet af landets försvar, när så fordras, så förklarar utskottet att på grund deraf kunde man säga att äfven de, hvilka genom första momentet i försäkran tro sig vara skyddade emot värnepligten, äro skyldiga att inträda i både aktiv tjänst och reserven. Så lydde utskottets motivering då, så att utskottet stöder sig på sagde slutmoment, men
- 50 ingalunda säger samma slutmoment blifva upphäfvat. Såvidt jag förstår strider värnepligten emot det föregående momentet eller det om våldsamt värfning. Ty man måste medgifva att värnepligten är en sådan tvungen krigstjänst, ifrån hvilken allmogen varit befriad redan genom rustnings- och rotekontrakten, nemligen ett tvång genom lag att stå i tjänst tre år, att stå i reserven fem år, att ända till 40 års ålder höra till

landtvärnet i bestämd ordning o. s. v. Detta strider allt emot det föregående momentet. Utskottet medgaf också att på grund af detta moment på sätt och vis allmogen kunde protestera emot värnepligtens införande. Men jag lemnar denna sak derhän. Hvad jag haft äran yrka, det står jag vid såsom min öfvertygelse, till dess bättre skäl kunna öfvertyga mig om dess ohållbarhet.

Herr *Snellman*, J. V., afgaf härpå följande svar: I likhet med hvad herr Palmén yttrat, har jag icke velat väcka något speciellt förslag. Jag har uttalat min åsigt som kommer att leda mig vid pröfningen af huruvida utskottets förslag skall antagas eller icke. Om det också möjligen skulle kunna stadfästa någon annans öfvertygelse, så vore det kärt. Ingen har väckt förslag att icke alls göra någon paragraf i förslaget till grundlag. I sådant fall hade jag biträdt honom, men då så icke är fallet, har jag icke heller något att tillägga.

⟨15.I 1878⟩

— anhöll Herr *Snellman*, Johan Vilhelm, om ordet och yttrade: Man bör enligt min uppfattning hålla Bondeståndet, om hvars önskningsar här förnämligast är fråga, räkning därför, att detta stånd med så mycken villighet för sig och sina kommittenter åtagit sig värnepligten. Det är icke orätt att anse saken så, att största delen af denna tunga dock faller på den folkklass, som Bondeståndet representerar, d. v. s. på den stora massan af landets befolkning, och det synes ej heller orätt att förutsätta, att Bondeståndet kan hafva svårare att uppfatta vigten för landet af värnepligtens antagande, icke endast vigten för denna stund utan för all framtid. Ty denna institutions betydelse för framtiden isynnerhet hvilar på en ideel uppfattning, nemligen af den vikt densamma har för att höja och stärka nationalmedvetandet. Man bör också hålla Bondeståndet räkning för, att, då ståndet först beslutit att för sin del alls ingen vakansafgift bevilja, ståndet med afseende å värnepligtsfrågans vikt och betydelse gått ifrån detta beslut och medgifvit att vakansafgiften skulle utgå till en början för de närmaste fem åren. Det är väl ej heller orätt att anse, hvad Bondeståndets utskickade här inför det höglöfliga ståndet yttrade, att ståndets medlemmar, då de återvände till sina kommittenter, gerna önskade att hafva att säga dem annat, än att de för dem antagit nya tungor, utan att kunna gifva dem någon utsigt åtminstone för framtiden att med afseende å vakansafgiftens börda ställas på jemn fot med alla öfriga medborgare. Det är icke underligt, om i sjelfva verket de äro bekymrade för det mottagande de af sina kommittenter komma att röna. Glädjande är att veta, att höglöfliga Ridderskapet och Adeln till en stor del åtminstone har behjertat dessa omständigheter, och att Bondeståndets inbjudning inom det höglöfliga ståndet har endast med en rösts pluralitet blifvit afböjd. Genom utskottets nu framställda sammanjemkningsförslag vinner också Bondeståndet i hufvudsak sin önskan, då nemligen utskottet föreslagit, att vakansafgiften måtte till en början utgå för de fem följande åren, så att om således detta utskottets förslag antages, Bondeståndet har skäl att glädja sig öfver den hänsyn, dess önskningsar hos medstånden rönt.

En punkt i Bondeståndets inbjudning har utskottet dock lemnat å sido. Den är kanske icke af stor betydelse, men möjligen hade den dock varit ganska betydelsefull för framgången af utskottets förslag. Bondeståndet önskade nemligen att ständerna skulle förklara frågan om vakansafgiftens erläggande för framtiden kunna afgöras endast genom fyra stånds samstämmiga beslut o. s. v. Det är denna önskan, hvarpå utskottet ej ansett sig kunna fästa något afseende. I utskottets tidigare

jemkningsförslag kom väl utskottet, ehuru tveksamt, till det resultat, att i närvarande speciella fall, med afseende derpå att Bondeståndet önskar en mindre skatt än indelningstungan utgör, fyra stånds beslut kanske kunde behövas för frågans afgörande. Men utskottet hade i det föregående antydt att, i en ekonomisk fråga, sådan som den om rust- och rotehållarnes besvär, tre stånds beslut vore erforderligt för afgörandet; och äfven i detta höglöfliga stånd har denna senare åsigt yttrats. Man bör icke förundra sig, om sådana åsigt för Bondeståndet skulle varit skrämmande, om Bondeståndet tror sig hafva att emotse en sådan framtid, då tre stånd mot Bondeståndets vägran skola ålägga detsamma skatt och tunga. För sakens framgång hade det derför enligt min tanke varit väl, om utskottet föreslagit att äfven detta Bondeståndets önskningsmål måtte afses. Det är gifvet att de fyra ståndens beslut aj kunde fattas annorlunda, än såsom beslut om en skattelindring, hvilket beslut också kan föranleda förstärkt utskotts afgörande. Men detta hade för Bondeståndet varit en trygghet för framtiden, hvilken ståndet af utskottets närvarande sammanjemkningsförslag icke kan hemta. Jag önskar och hoppas att detta icke måtte motverka sakens framgång. Men till sagda underlåtenhet kommer, att utskottet i sista delen af detta stycke yttrar: »hvarefter dessa afgifter böra upphöra, så vida nästsammanträdande ständer före nämnda tidpunkt till sagde ändamål anvisat annan skatt, sådan som här nedan omförmäles». Dessa ord hänvisa till en framtid, så det kommer derpå an, huruvida någon annan skatt kan påfinnas för värnepligtskostnadernas bestridande. I händelse så icke vore fallet, kommer alltså vakansafgiften att fortfara från landtdag till landtdag. När detta sammanställes dermed att tre stånd skulle kunna afgöra frågan, så måste man säga att förslaget icke precis är inbjudande. Men såsom sagdt jag hoppas att Bondeståndet, då det vinner sin hufvudsakliga önskan, skall ingå på förslaget och hysa den tillit till kommande ständer, att det icke skall röna en sådan orättvisa från de öfriga ståndens sida.

Jag bör erkänna, att jag för min del anser att Bondeståndets i denna punkt uttalade önskan, genom dde i inbjudningen införda orden: »då densamma bör upphöra», ingalunda må uppfyllas. Ty Bondeståndet har derigenom velat ingripa i kommande landtdagars fria öfverläggning och beslut; och detta anser jag i en sådan fråga som denna icke vara rätt af ett stånd, icke ens af flera. För min del skulle jag derför ingalunda hafva yttrat mig gillande för denna punkt i Bondeståndets förslag. Men utskottet har adopterat dessa ord, dock i ett helt annat syfte. Jag vågar icke hoppas på någon ändring i utskottets förslag. Men om någon af utskottets här närvarande högtärade ledamöter kunde, genom hvad jag anfört, föranledas att afgifva en förklaring, hvilken på ett tillfredsställande sätt skulle motivera sagde utelemnande af frågan om fyra stånds beslut, och hvilket yttrande säkert snart också skulle komma till Bondeståndets kännedom och bidra till förslagets antagande hos detta stånd, så vore detta mig mycket kärt, och jag skulle då hafva vunnit ändamålet med mitt uppträdande.

Herr *Snellman*, Johan Vilhelm: Ordet har jag begärt, endast för att för bättre minnes skull och, emedan det ej skadar att upprepa det, konstatera, att en högt ärad medlem af Värnepligtsutskottet framställt och erkänt, att det icke varit utskottets mening att undandraga frågan om vakansafgifterna den vanliga behandlingen i stånden. Det är väl ej ett officiellt yttrande, men det är dock ett yttrande, på hvilket äfven Bondeståndet, då det blir af detsamma känt, bör fästa afseende. Hvad angår uttalandet i detta fall af Bondeståndets önskan, hvilket uttalande

en annan talare ej funnit tydligt, så skulle jag för min del anse, att detta uttalande är tydligt nog, om man gör sig mödan att förstå detsamma. Ty äfven ett förstärkt utskotts beslut i bevillningsfrågor är fyra ständs samstämmiga beslut.

182 KRIGSTEATERN.

Morgonbladet n:o 15, 18.I 1878

Det är lång tid sedan denna rubrik varit i bladet synlig. Men då krigshändelserna nu föregå på en ny teater, torde läsaren icke anse öfverflödigt att här finna en öfversigt af desamma i förening med en hänvisning till kartan.

Vi börja med fältet för *ryska arméns operationer i Bulgarien*.

Stora Balkan, som från Svarta hafvet ända till Schipkapasset ungefär har en svag sydvestlig riktning, vänder sig vesterom detsamma mera åt söder, fortgår kringom det mordberyktade Tatarbasardschik och utbreder sig sydligare till ett vidsträckt bergsland, om hvilket man har en så osäker kännedom, att Handtke i sin specialkarta underlåtit att uppdraga någon teckning af detsamma. Man finner endast vissa strömmars lopp och några få orter med förbindande vägar utsatta, samt vissa höjdpunkter betecknade med 5 à 6 000 fot och deröfver. På linjen mellan Sofia och Filippopol sänker sig dock bergssträckningen till ungefär 2 000 fot och derunder. Vattnen rinna i denna sänkning från meridianen 40° 30' på ena sidan åt vester, på den andra åt öster, mottagande tillflöden från både söder och norr.

Från anförda trakt vesterom Schipka utskujter nemligen i rakt vestlig riktning den gren af Balkan, som kallas af turkarne Chodscha, af Bulgarena Stara Planina, det senare namnet bekant från Serbiska kriget. Det är naturligtvis i denna bergsträcka de många passen äro belägna, hvilka nu af ryska armén forcerats. Då pass och vägar sammanhänga med floddalarna, som från bergets norra sluttning leda till Donau, uppräknas floderna här i ordning från öster. Osma, vid hvilken Trojan Lovtscha och Bulgareni, utfaller nära vesterom Nikopol; nära härtill utfaller Vidfloden, invid hvilken Teteven och Plevna; så Isker, vid hvars östra gren, Malaja Isker, Etropol, och vid en biflod till densamma Orkanie. Med den vestra grenen, Bolschaja-Isker, inträffar det förunderliga, att den upprinner i stora Balkan, flyter nordligt nära österom Sofia och derefter i en djup kjsa genombyter Stara-Planina, för att efter en böjning mot nordost förenad med östra grenen gå till Donau parallell med Vid. Ännu må påpekas ett par mindre floder, som utfalla vid Rahova, emedan längs den östligare floddalen en chausséväg leder upp till Vratza, nära Stora Isker. Chaussévägar gå äfven, såsom kändt, öfver Bulgareni (från Rustschuk), Plevna, Orkanie till Sofia, samt från Plevna till Lovtscha, den senare alltså sydostligt från Vid till Osma, den förra sydvestligt från Vid till Isker.

Efter denna orientering borde bergspassens ungefärliga läge kunna påfinnas äfven på mindre kartor. Anmärkas bör dock, att t. ex. på Handtkes mycket begagnade »Generalkarte» namnet Kodscha-balkhan oriktigt är sammanstaldt med »Roher» = Stora-Balkhan, hvaremot Stara-Planina på den kallas Etropol-Balkhan; samt vidare att teckningen är felaktig, emedan väl den senare, men icke den förra bergssträckan fortlöper med en sammanhängande bergskam.

10

20

30

40

50